

KASBGA YO‘NALTIRISH TRENINGLARINING O‘QUVCHILARNI KASB TANLASHDAGI SAMARADORLIGI

Axmatqulova Muqaddas Murodovna

Farg‘ona viloyati Buvayda tumani

24-maktab psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada kasbga yo‘naltirish treninglarining o‘quvchilar faoliyatidagi ahamiyati va samaradorligi psixologik-pedagogik jihatdan tahlil qilinadi. O‘quvchilarning qiziqishi, qobiliyati, individual xususiyatlari hamda kasbiy moyilligini aniqlashda trening mashg‘ulotlarining o‘rni yoritilgan. Shuningdek, interaktiv metodlar, psixologik testlar, guruhviy mashqlar va motivatsion treninglarning o‘quvchilarning kasb tanlash jarayoniga ta’siri haqida fikr yuritiladi. Maqolada kasbga yo‘naltirish treninglari orqali o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, o‘z imkoniyatlarini baholash, kasbiy maqsadni belgilash va kelajak faoliyatiga ongli yondashuv ko‘nikmalarini shakllantirish masalalari yoritilgan. Tadqiqot natijalari kasbga yo‘naltirish treninglari o‘quvchilarning kasbiy qiziqishini oshirish, ularning psixologik tayyorgarligini mustahkamlash hamda to‘g‘ri kasb tanlashiga samarali yordam berishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: kasbga yo‘naltirish, trening texnologiyalari, kasbiy motivatsiya, o‘quvchi faoliyati, psixologik trening, qobiliyat, qiziqish, kasb tanlash, interaktiv metodlar, psixologik diagnostika, kasbiy rivojlanish, kommunikativ ko‘nikmalar, mustaqil fikrlash, pedagogik yondashuv.

Kirish

Jamiyat taraqqiyoti va mehnat bozori talablarining o‘zgarib borishi yoshlarni ongli ravishda kasb tanlashga tayyorlash masalasiga alohida e’tibor qaratishni talab etmoqda. Har bir davlatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishi malakali, raqobatbardosh va o‘z kasbini puxta egallagan mutaxassislar tayyorlash bilan chambarchas bog‘liqdir. Shu sababli umumta’lim maktablarida o‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirish ishlari pedagogik va psixologik faoliyatning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Kasb tanlash inson hayotidagi eng muhim qarorlardan biri bo‘lib, bu jarayon o‘quvchilarning qiziqishi, qobiliyati, xarakter xususiyatlari, intilishi va individual imkoniyatlari bilan uzviy bog‘liqdir. O‘quvchi o‘z qiziqishi va salohiyatiga mos kasbni tanlaganida, uning kelajakdagi faoliyati samarali bo‘ladi, shaxsiy rivojlanishi va jamiyatdagi o‘rni mustahkamlanadi. Aksincha, noto‘g‘ri tanlangan kasb insonda qoniqmaslik, motivatsiyaning pasayishi va psixologik qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu bois o‘quvchilarda kasb tanlashga nisbatan ongli munosabatni

shakllantirish dolzarb vazifalardan biridir. So‘nggi yillarda kasbga yo‘naltirish jarayonida trening texnologiyalaridan foydalanish samarali usullardan biri sifatida keng qo‘llanilmoqda. Trening mashg‘ulotlari o‘quvchilarning faolligini oshirish, ularni mustaqil fikrlashga undash hamda o‘z imkoniyatlarini anglashiga yordam berishi bilan ahamiyatlidir. Psixologik treninglar davomida o‘quvchilar o‘z qiziqishlari, qobiliyatlari va kasbiy moyilliklarini chuqurroq anglay boshlaydilar. Shuningdek, guruhiy mashg‘ulotlar orqali ularda muloqot qilish, jamoada ishlash, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish va liderlik kabi muhim ko‘nikmalar shakllanadi.

Kasbga yo‘naltirish treninglari o‘quvchilarning psixologik tayyorgarligini rivojlantirishda ham muhim o‘rin tutadi. Treninglar davomida turli interaktiv metodlar, rolli o‘yinlar, muammoli vaziyatlar, psixologik testlar va motivatsion mashqlar qo‘llanilishi o‘quvchilarning kasblar haqidagi tasavvurini kengaytiradi. Shuningdek, kasbga yo‘naltirish treninglari o‘quvchilarning kelajak hayotiga nisbatan mas‘uliyat hissini shakllantiradi. Treninglar orqali o‘quvchilar zamonaviy kasblar, mehnat bozori talablari va kasbiy rivojlanish imkoniyatlari haqida keng ma‘lumotga ega bo‘ladilar. Bu esa ularda kelajakka nisbatan aniq maqsad va rejalarning shakllanishiga yordam beradi.

Asosiy qism

Kasbga yo‘naltirish bugungi ta‘lim tizimining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, o‘quvchilarning kelajak hayotini ongli ravishda rejalashtirishida katta ahamiyat kasb etadi. O‘quvchilarni o‘z qiziqishi, qobiliyati va intilishlariga mos kasb tanlashga tayyorlash nafaqat ularning shaxsiy rivojlanishi, balki jamiyat taraqqiyoti uchun ham muhim omil hisoblanadi. Shu sababli maktablarda kasbga yo‘naltirish ishlarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish dolzarb vazifalardan biridir. Ayniqsa, trening texnologiyalaridan foydalanish kasbga yo‘naltirish jarayonining samaradorligini oshirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Trening — bu o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini rivojlantirishga qaratilgan interaktiv mashg‘ulot shakli bo‘lib, unda ishtirokchilarning faol ishtiroki asosiy o‘rin tutadi. Kasbga yo‘naltirish treninglari o‘quvchilarning kasbiy qiziqishlarini aniqlash, o‘z imkoniyatlarini baholash va kelajakdagi kasbiy faoliyatini rejalashtirishga yordam beradi. Trening mashg‘ulotlari davomida o‘quvchilar faqat nazariy ma‘lumot emas, balki amaliy tajriba ham orttiradilar. Bu esa ularning kasb tanlashga nisbatan ongli yondashuvini shakllantiradi. Kasbga yo‘naltirish treninglarining asosiy maqsadi o‘quvchilarda kasbiy motivatsiyani rivojlantirishdan iboratdir. Kasbiy motivatsiya o‘quvchining ma‘lum bir kasbga bo‘lgan qiziqishi, intilishi va shu kasbni egallashga tayyorgarligini ifodalaydi. Treninglar davomida turli motivatsion mashqlar, psixologik testlar va interaktiv o‘yinlardan foydalanish o‘quvchilarning o‘z ichki imkoniyatlarini anglashiga yordam beradi. Natijada ular o‘z

qobiliyati va qiziqishlariga mos kasb tanlashga intiladilar. Psixologik treninglar o'quvchilarning o'zini anglash jarayonini rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. O'smirlik davrida o'quvchilar o'z shaxsiyati, qobiliyati va hayotiy maqsadlari haqida ko'proq o'ylay boshlaydilar. Shu davrda tashkil etilgan kasbga yo'naltirish treninglari ularda o'ziga bo'lgan ishonchni oshirish, mustaqil fikrlash va to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Masalan, "Men kelajakda kim bo'laman?", "Mening qobiliyatlarim", "Kasblar olamiga sayohat" kabi trening mashg'ulotlari o'quvchilarning kasblarga nisbatan qiziqishini kuchaytiradi.

Kasbga yo'naltirish treninglarida interaktiv metodlardan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Rolli o'yinlar, bahs-munozaralar, guruhii mashqlar va vaziyatli topshiriqlar o'quvchilarning faolligini oshiradi hamda ularni mustaqil fikr yuritishga undaydi. Masalan, rolli o'yinlarda o'quvchilar turli kasb egalari rolini bajarish orqali mazkur kasbning o'ziga xos jihatlarini his etadilar. Bu esa kasblar haqidagi tasavvurlarini boyitadi va amaliy tajriba hosil qilishiga yordam beradi. Trening mashg'ulotlari davomida psixologik diagnostika metodlaridan foydalanish ham samarali natija beradi. Turli psixologik testlar orqali o'quvchilarning temperament tipi, qiziqishlari, xarakter xususiyatlari va kasbiy moyilligi aniqlanadi. Diagnostik natijalar asosida psixolog va pedagoglar o'quvchilarga individual tavsiyalar berish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa kasb tanlashdagi xatolarni kamaytirishga xizmat qiladi. Kasbga yo'naltirish treninglari o'quvchilarning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Guruhii mashg'ulotlar davomida o'quvchilar o'z fikrini erkin bayon qilish, boshqalarni tinglash, jamoa bilan ishlash va muammoli vaziyatlarda yechim topish ko'nikmalarini egallaydilar. Bu ko'nikmalar esa nafaqat kasb tanlash jarayonida, balki kelajakdagi kasbiy faoliyatda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, treninglar o'quvchilarda liderlik va tashabbuskorlik sifatlarini shakllantirishga yordam beradi. Trening jarayonida faol qatnashgan o'quvchilarda mas'uliyat hissi, o'ziga ishonch va tashkiliy qobiliyat rivojlanadi. Bu esa ularning kelajakda raqobatbardosh mutaxassis bo'lib shakllanishiga zamin yaratadi.

Kasbga yo'naltirish treninglarining samaradorligi ko'p jihatdan pedagog va psixologlarning kasbiy mahoratiga bog'liqdir. Trening olib boruvchi mutaxassis o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olishi, mashg'ulotlarni qiziqarli va interaktiv tarzda tashkil etishi lozim. Shu bilan birga, trening jarayonida samimiy psixologik muhit yaratish ham muhimdir. Chunki o'quvchi o'z fikrini erkin bayon qila olgan muhitda faolroq ishtirok etadi va mashg'ulotdan ko'proq foyda oladi. Bundan tashqari, ota-onalar bilan hamkorlik qilish ham kasbga yo'naltirish treninglari samaradorligini oshiradi. Ota-onalarning farzand qiziqishlarini qo'llab-quvvatlashi, ularga kasb tanlashda bosim o'tkazmasligi va mustaqil qaror qabul qilishiga imkon yaratishi muhimdir. Oila va maktab hamkorligi asosida tashkil etilgan kasbga

yo‘naltirish ishlari o‘quvchilarning kasbiy shakllanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Hozirgi kunda raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan onlayn treninglar ham keng qo‘llanilmoqda. Virtual seminarlar, elektron testlar va interaktiv platformalar orqali o‘quvchilar turli kasblar haqida keng ma‘lumot olish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda. Bu esa kasbga yo‘naltirish jarayonining qamrovini kengaytirib, uning samaradorligini oshirmoqda.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, kasbga yo‘naltirish treninglari o‘quvchilarni kelajak kasbini ongli ravishda tanlashga tayyorlashda muhim pedagogik va psixologik vosita hisoblanadi. Zamonaviy trening texnologiyalari orqali o‘quvchilarning qiziqishi, qobiliyati, individual xususiyatlari va kasbiy moyilliklarini aniqlash imkoniyati kengayadi. Bu esa ularda o‘z imkoniyatlarini to‘g‘ri baholash, kelajak maqsadlarini aniq belgilash va kasb tanlashga mas‘uliyat bilan yondashish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Kasbga yo‘naltirish treninglari davomida qo‘llaniladigan interaktiv metodlar, psixologik testlar, guruhviy mashqlar va rolli o‘yinlar o‘quvchilarning faolligini oshiradi hamda ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Shuningdek, trening mashg‘ulotlari o‘quvchilarda kommunikativ ko‘nikmalar, liderlik sifatleri, jamoada ishlash malakalari va muammoli vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantirishga yordam beradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, kasbga yo‘naltirish treninglari o‘quvchilarning kasbiy motivatsiyasini kuchaytiradi, ularda o‘ziga bo‘lgan ishonchni oshiradi hamda kasblar haqidagi bilim va tasavvurlarini boyitadi. Ayniqsa, o‘smirlik davrida tashkil etilgan psixologik treninglar o‘quvchilarning kasbiy o‘zini anglash jarayonini rivojlantirishda samarali natija beradi. Shu bilan birga, kasbga yo‘naltirish ishlarining samaradorligi pedagog, psixolog va ota-onalar hamkorligiga ham bog‘liqdir. O‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilgan trening mashg‘ulotlari ularning kelajakda o‘z kasbini sevuvchi, mas‘uliyatli va raqobatbardosh mutaxassis bo‘lib yetishishiga zamin yaratadi. Kelgusida ta‘lim muassasalarida kasbga yo‘naltirish treninglarini zamonaviy pedagogik va raqamli texnologiyalar asosida yanada takomillashtirish maqsadga muvofiqdir. Chunki yoshlarning to‘g‘ri kasb tanlashi nafaqat ularning shaxsiy muvaffaqiyati, balki jamiyat taraqqiyoti va iqtisodiy rivojlanishining ham muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
2. G‘oziev E.G‘. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: Universitet, 2018.

3. Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017.
4. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
5. Vohidov M.V. Bolalar va o‘smirlar psixologiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2016.
6. Musurmonova O. Oila ma’naviyati va tarbiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2019.
7. To‘xtaboyeva M. Psixologik maslahat va profilaktika ishlari. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.

